

olaylar ve görüşler

ÖLÜLERİMİZ

Melih Cevdet ANDAY

PARİS — Eskiden bir sevdiğimiz ya da değerli, ünlü bir kişi öldü mü, Azrail'e sövüp saydık, «Bula bula onu mu bulduh?» diyerek, Azrail'in seçme işini doğru yapmadığını belirten bu yanlış yergi, ünü sanı olmayan zavallı ölümlerin ruhlarını sızlatırdı elbet. Anlayamadık nice sıradan insan dururken, Azrail'in tanıdığımız bir kişiyle alıp götürmesini. Büyük bir haksızlık, ne bileyim, büyük bir anlayışsızlık vardı bu yergimizde oysa. Bizim değer ölçülerimiz doğaya viz gelir, doğa kendî bildiğini okur hep. Başka türü söylemek gerekirse, doğa için tümümüzün değerli birdir. Kazalarda ölenler için de böyle bir ayırıma kalkmamız, «ecel» ne denli yanlış anladığımızı göstermez mi? Büyük bilgin Bay Curie'nin beynini çiğneyen kamyon bunun bir örneğidir. Elbet o güzel, yaratıcı beyinle, bir kaba araç arasındaki bu saçma ilişki düşündürücüdür, ama kazalar her zaman açıklanamaz olarak kalacaklardır sanırım. Dikkatsizlik, dalgınlık gibi insana ilişkin nedenler yanında doğanın bin türlü beklenmedik oyunu, bir maddenin (diyelim çeliğin) gizli varamadığımız catlayışı gibi nedenler, bilimlerin ilerlemesi ile ortadan kalkacak, bir gün insanları kazasız bir toplumda yaşayabilecekler mi dersiniz?

Ölümlerin nedenlerini Azrail'e bağlamamız, bizim bu konuda sürüp giden çaresizliğimizin tanıtıdır. Düşünün ki, biz, kendî istemimizle, kendî aklımızla yarattığımız «savaş» bile ortadan kaldıramıyoruz bir türü. Onu da mı Azrail çıkardı ortaya? İşte bu sorunun yanıtını araştıran Freud, savaşın insandaki öldürme içgüdüünün ürünü olduğunu, demek ortadan kaldırılamayacağını söylemişti. Ona göre, «nefret» ve «sevgi» gibi iki büyük içgüdüdür insanı yöneten; fizikteki iki karşıt elektrik gücüne benzer bunlar. Böylece savaş, doğaya bağlanmış oluyordu.

Ozan dostum Nevzat Üstün'ün bir otomobil kazasında canından oluşu, gene ozan dostum Behçet Necatigil'in bir hastalığa kurban gidişi, onları tanıyan, okuyan, seven herkes derinden üzdü; böylece çoktandır unuttuğumuz Azrail'i anımsadık birden. Ama, dikkat ettinizse, bu ölümler karşısında Azrail'e sövüp saymak aklımızdan geçmedi. Çaresizliğimizin simgesi olan Azrail yeniden ortaya çıkmakla, sanki bize, insanlığımızın hem en yüce, hem en zavallı özelliğini, yazığıya karşı olan başkaldırımızı anıttı. Birden eski günlerimiz döndük. Öylesine düzenli bir dünyada, öylesine düzenli bir ülkede yaşıyorduk ki, yazgının aramızdan, aldığı iki dost, iki değerli insan, Cahit Sıtkı Tarancı'nın bir şiirinde söylediği gibi, tek mutsuzluğun «ecel» olduğu bir toplum yaşamı sürdü-

ğümüz kuruntusunu uyandırırverdi içimizde. «Kuruntu» sözcüğünü kullanışım, tek mutsuzluğu «ecel» olan bir toplumu bir türlü yaratamamış olmamızdır. Hele günümüzde hele ülkemizde «ecel» öylesine unutuldu ki, eceli ile ölenlere, bize eski günleri anıttıkları için neredeyse teşekkür edeceğiz. Nasıl da bunca yabancılaşmışız! Bir kazada ya da bir hastalıktan ölenlerin, bugün bize öğrettikleri korkuncu gerçek, ölümün ancak kıyımla olabileceğinin olağanlığıdır. Yazık! Bildiğimiz ölüm gözden düştü. İki ozan, Behçet Necatigil ile Nevzat Üstün, belki de bize eski ölümleri anıtmak için öldüler. Romantik birer şiir yazdılar gider ayak. Bütün ozanların ölümü romantiktir.

Nevzat Üstün, gazetemizde çıkan son yazı dizisinin başlarında, ağzını, mendille kapamış birinin, ona «Sıra sana geldi» dediğini anlatıyordu. Bunun ne demeye geldiğini herkes anlamıştır kuşkusuz. Nevzat Üstün de yanıt olarak «Hoş geldi, safe geldi» dediğini ekliyordu yazısına. Demek, nereden geldiği bilinmeyen bir kurşunla ölmeye göze almıştı, koşullar bunu gerektiriyordu, Nevzat da bundan korkmuyordu, hatta gurur duyuyordu. Ona telefon edenin Azrail olduğu söylenemez; çünkü Azrail, ağzını mendille kapama gereksinimini duymaz. Diyeceğim ki, ölümün kapıya dayandığını bilseydi, Nevzat Üstün kıyım uğramayı, kazada ölmeye yeğlerdi. Bilmem, şunu söylesem aşırı mı olur: Kıyıma uğramayı, kıyıncılar denli sever duruma geldik, sanki bir anlaşma oldu aramızda. Artık eski ölüm romantiktir.

Azrail'in karışmadığı ölümler öylesine çoğaldı, biz öyle bir alışkanlığın içine soktu ki, ölüm ancak öldürülme biçiminde olabilir diye düşünüyoruz. Eskiden gazeteleri açtığımızda, bugün kim ölmüş diye ölüm haberlerine, ölüm duyurularına bakardık; bugün ise «Kim öldürülmüş?», hem de «kaç kişi?» diye merak eder

olduk. (Yavaş yavaş o merak da ortadan kalkıyor ya, o da başka). İnsan eliyle ölüme gitmek, Azrail'in kredisini sıfıra indirdi. O da, arada bir, ışını görmüyor değil (unutulmamak için), ama kendisiyle insanların bunca yarışa girmesinden şaşkın durumda. Azrail, ilk kez korkunculuğunu yitirdi.

Prof. Tütengil'in öldürülmesi olayına gelmek istiyorum. Tanırdım onu, gazetede sık sık karşılaşıp, konuşurdum. Bir - iki kez de birlikte meyhaneye gitmiştik. Şimdi içimde anlatılmaz bir acıyla anımsıyorum, bunlardan birinde, halifce çakırkeyif olan Tütengil, kısık bir sesle çok güzel bir şarkı söylemişti. Bundan, bütün arkadaşlar, çok hoşlanmıştı; az konuşan birinin şarkı söylemesi şaşırtıcı olmuştur bizim için. Oysa insanların konuşmağa başlamadan önce şarkı söylediklerine ilişkin bir varsayımın söz edilir. Şarkı, sözden daha anlamlıdır. Prof. Tütengil'in, elinde hep çantası ile dolması, yalnızca bir bilim, yazı adamı olduğunu göstermez, dünya ile ilişkisini bununla kurduğu izlenimini uyandırır. O çanta olmasa, Prof. Tütengil, herkesin dışında, herkesi gören, ama kimseyle görmediği bir insan niteliğine bürünürdü sanki. Kendini dışta tutmak, onun doğası mı, yoksa korunması mı idi, anlamamışım. Çünkü, sözcüğü, onunla kavga edilemezdi sanıyorum, belki arkadaşlık da kurulamazdı. Olayların üstünde, dışında kalmak isteyen bir düşünür olmayı yeğlemiş gibiydi. Hangi açıdan bakarsak bakalım, onun düşmanı olamazdı. Niçin girdim bu ayrıntılara? Belki anlatabileceğim.

Çetin Altan, Paris'e geldi. Hıfzı Topuz'un evinde bir akşam yemeğinde buluştuk. Abidin Dino ile eşi de vardı. Ben, Prof. Tütengil'in öldürüldüğünü işte o akşam öğrendim. İçimizden biri (kimdi?) «Tütengil'in öldürülmesinin nedenlerini araştırmağa aman kalkmamalım» dedi, «çünkü bizi şaşırtmak isteyenlerin ekmeğine yağ

sürmüs oluruz böylece.» Tümümüz birleştik bu düşüncede. Ama baktım, yarım saat sonra başlayıverdi o araştırma. Doğadan gelme ölüm karşısında bile anlayışlı olmayı bir türü başaramamış insan, Tütengil'in niçin, neden öldürüldüğünü araştırmamın, bunun olanağı var mıdır? Geçende buraya gelen ressam Agop Arad, Muh sin Ertuğrul'un bir hafta süren bir inkıbazdan öldüğünü söylemişti. İçimden, «İşte gene bir neden bulundu» demiştim. Bu nedeni öğrenmekle, Azrail'in ekmeğine yağ mı sürmüş oluyoruk? Daha açığı, Türkiye'deki kıyım cetelleri, Azrail'in yerini ml almak istiyorlardı? Bizde «Madem öldürüldü, demek ölecekti» düşüncesinin yerleşmesi, katillere karşı güçsüz olduğumuz, onları doğa yerine koyduğumuz anlamına gelmez miydi? Doğasal ölüm karşısında bile baş kaldıran insan, Prof. Tütengil'in öldürülmesi karşısında bir neden aramağa kalkışmayacak mıydı?

Deniyor ki, hiç akla gelmeyen kişilere kıyılmakla, toplumda, bir dikta rejimi gereksinmesi duyulacak, gizlice hazırlanan böyle bir düzene bir temel geliştirilecektir... Peki ama, bu düşünce, Prof. Tütengil'den önce öldürülecekler olduğu inanışını içermeyiz mi? Neden onu değil de bunu? Korkunç. Nedeni kestirilen öldürmelerin hiç bir tepki uyandırmayacağı bir toplumda yaşadığımızı olağan mı sayacağız?

İşte, yazıma Azrail'le başlayışımın nedenine geldik. Ülkemizde öyle bir yeni Azrail türedi ki, aydınlar bile onun niçin, neden öldürüldüğünü düşünmekten çekiniyor gibidirler. Bildiğimiz eski Azrail bunca rahat değildi. Öldürülen gene bilim adamlarımız için, «O, iyili, güzel, doğruyu aradığı için öldürüldü» gibi yorumlar da bende hep, gerçeğe yaklaşamadığımız kanısını uyandırmıştır. Diyeceğim, neden aramasak başka, olur olmaz nedenlerle kendimizle avutmağa kalksak, başka türlü rahatsız ediyor beni. Şaşırılmaz, düşünelimi, başkaldırılmaz, hazırlandığını sezdiğimiz buyrukçu düzen tasarımlarını seyretnemle yetinmeyelim istiyorum. Bugün Türkiye'de, ayrıcasız herkes öldürülme tehdidi altındadır. Nedenleri öldürmelerin sonu gelmiyor.

Ben, eski Azrail ile yaşadığımız günlerin anısı içinde, Behçet Necatigil'in, Nevzat Üstün'ün ölümlerine duyduğum üzüntüyü belirtirken, yazısına yeni Azrail'in el koyduğu Prof. Tütengil için diyeceğim ki, o ve onun gibi, ölüm nedenlerini şimdilik bilmediğimiz aydınlarımızın, ve bir kahvede, bir sokak ortasında kim vurduya giden nice adsız yurttaşlarımızın, ilerde en yüce anıtlarla anılacakları umudunu besliyorum.

